

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ"

Всеукраїнська науково-практична конференція

**«Медіаграмотність: нові технології та інструменти
протидії дезінформації в епоху штучного інтелекту»**

30 жовтня 2025

Національний університет «Одеська юридична академія»

Факультет журналістики

**«Медіаграмотність: нові технології та
інструменти протидії дезінформації в
епоху штучного інтелекту»**

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Одеса, Національний університет «Одеська юридична академія»,

30 жовтня 2025 року)

Одеса 2025

Відповідальний за випуск:

Скалацька Олена Віталіївна

– доктор філософських наук, професор, декан факультету журналістики

Національного університету «Одеська юридична академія»

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [наук. ред. В.Колкутіна, упоряд. Ю.Грушевська]. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2025. 79 с.

Матеріали конференції присвячені визначенню перспективних напрямів досліджень медіаграмотності, журналістики й соціальних комунікацій.

Призначається для науковців і викладачів у галузі соціальних комунікацій, а також аспірантів, студентів і широкого кола читачів.

Матеріали публікуються в авторській редакції.

© Національний університет

«Одеська юридична академія», 2025

Назаренко Оксана

МОВА МЕДІА: ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ТА МАНІПУЛЯЦІЯ В
СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ 42

Налівайко Андрій

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ЛОГІКИ Й МИСЛЕННЯ..... 46

Новак Вадим

ТЕХНОЛОГІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ВПЛИВ
НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ ТА СУСПІЛЬНІ ПРОЦЕСИ 50

Скалацька Олена

МЕДІАГРАМОТНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРІ.....

Слободська Лариса

КРИЗА МОВНОЇ ЕТИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ ВТОРИННІЙ
ТРАВМАТИЗАЦІЇ В ЕПОХУ «ОДНООСІБНОГО» МЕДІА:
УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ 59

Стекольников-Кукін Андрій

ПРАКТИЧНІ НАВИЧКИ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ: ПІДВИЩЕННЯ
СТІЙКОСТІ СУСПІЛЬСТВА 64

Тоцький Роман

ДОВІРА ДО МЕДІА В ДОБУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ЯК НЕ
ВТРАТИТИ «ЛЮДСЬКИЙ ГОЛОС» 68

Хаміцевич Марія

ВЕРИФІКАЦІЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО КОНТЕНТУ В ІНТЕРНЕТ-
ВИДАННІ «МИКВІСТІ»: МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФАКТЧЕКІНГУ
..... 72

Чабала Уляна

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ НАРАТИВІВ (МІЖНАРОДНИЙ
АСПЕКТ): ЯК СПОРТ ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ У
ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ МЕДІА..... 76

Цибberman Олександра

АНАЛІЗ КЛАСИФІКАЦІЇ РОЗВАЖАЛЬНИХ І ДЕМОНСТРАЦІЙНИХ
ФОРМ У МАСОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ..... 79

Ципердюк Іван

Слободська Лариса

КРИЗА МОВНОЇ ЕТИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ ВТОРИННІЙ ТРАВМАТИЗАЦІЇ В ЕПОХУ «ОДНООСІБНОГО» МЕДІА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Доповідь присвячена аналізу кризи мовної етики в українському медіапросторі, спричиненої дередакціоналізацією та переходом до моделі «одноосібного» медіа. Цей структурний зсув призвів до критичного послаблення внутрішнього контролю (відсутність редакторів/коректорів) і неконтрольованої публікації контенту, який не відповідає базовим етичним нормам. Відсутність лінгвістичного рецензування веде до вторинної (багаторівневої) травматизації аудиторії та легітимізації гонитви за трафіком.

В умовах, коли термін «рецензія» помилково ототожнюється з «цензурою», а штучний інтелект посилює швидкість поширення етично сумнівного контенту, критично необхідним є впровадження травмо-інформованої комунікації як обов'язкового елемента медіаграмотності. Запропоновано набір процедурних порад (використання термінології, що акцентує на переживанні досвіду та відновленні, а не на фіксації статусу «жертви»), які мають захистити людську гідність і відновити довіру до інститутів перевірки інформації.

Ключові слова: криза мовної етики, вторинна травматизація, дередакціоналізація, медіаграмотність, одноосібне медіа

The report analyzes the crisis of language ethics in the Ukrainian media landscape, driven by de-editorialization and the transition to the "single-person" media model (bloggers, Telegram channels). This structural shift has critically weakened internal control (lack of editors/proofreaders) and led to the uncontrolled publication of content that violates basic ethical norms. Using the example of a traumatic video where a participant learns about a friend's death, the paper demonstrates how the lack of linguistic review leads to secondary (multi-level) traumatization of the audience and legitimizes the chase for traffic.

The thesis argues that in a context where the term "review" is mistakenly equated with "censorship," and Artificial Intelligence accelerates the spread of ethically questionable content, it is critically necessary to implement trauma-informed communication as an essential element of media literacy. A set of "linguistic antidotes" and procedural recommendations are proposed (e.g., using terminology that emphasizes experiencing the event and recovery ("survived,"

"recovered"), rather than fixating on "victim" status). These tools are essential to protect human dignity and restore trust in information verification institutions.

Keywords: language ethics crisis, secondary traumatization, de-editorialization, media literacy, single-person media

Сучасний етап розвитку системи цінностей характеризується глибокою трансформацією: ми спостерігаємо відхід від домінуючих прагматичних парадигм на користь посилення уваги до внутрішніх проблем та унікальності людського існування. На тлі цього зміщення помітним є вплив екзистенціалістських і персоналістських ідей, що часто супроводжується зростанням песимістичних форм світосприйняття та переоцінкою традиційних моральних ідей [1, с. 39]. Український медіапростір характеризується структурним переходом від моделі великих редакційних колегій (телебачення, друковані, інформагенства та великі онлайн-видання) до моделі «одноосібного» прийняття рішень (блогери, незалежні стрімери, малі Telegram-канали, сайти). Ця дередакціоналізація призвела до критичного послаблення внутрішнього контролю, зокрема відсутності ключових ланок: редактора, літературного редактора, випускового редактора, коректора або окремого експерта для уточнення деталей або відповідності фактажу. Дередакціоналізація – це процес структурного послаблення або повної ліквідації традиційних інститутів внутрішнього контролю (gatekeeping) у сфері створення та поширення інформаційного контенту. Лінгвістично це проявляється у неконтрольованій публікації інформаційного та візуального контенту, який щонайменше не відповідає базовим нормам журналістської етики.

Приклад невідредагованого відео, викладеного в Telegram-канал регіонального медіа, де дівчина у прямому ефірі дізнається про смерть подруги [2], демонструє відсутність мовного та контекстуального рецензування. Залишення цього травматичного моменту на опублікованому відео, яке пояснюється «розгубленістю журналіста», є, перш за все,

редакційним провалом, якого легко можна було запобігти на етапі публікування. Лінгвістичний дискурс медіаграмотності вимагає розуміння, що кожен елемент ефіру (включно з візуальним рядом, паузами та реакціями) є частиною мовного повідомлення. А відсутність корекції призводить до:

- вторинної (у нашому випадку багаторівневої) травматизації учасниці та аудиторії;
- легітимізації сенсаційності та ігнорування людської гідності в гонитві за трафіком.

В умовах «одноосібного» медіа відбувається зміщення акцентів та *негативна конотація* понять «рецензія» та «пропаганда». Термін «рецензія» (редагування, експертна оцінка) помилково ототожнюється із «цензурою» або «обмеженням свободи слова», утиски, що слугує виправданням для публікації матеріалів без етичної перевірки. Водночас, маніпулятивна подача інформації блогерами, яка за своєю суттю є мікропропагандою (у контексті просування особистих чи спонсорських наративів), набуває нейтрального статусу «авторської думки». Це руйнує довіру до інститутів перевірки інформації.

Поява і широке застосування технологій генеративного штучного інтелекту посилює проблему, оскільки технології дозволяють створювати та поширювати етично сумнівний контент із надзвичайною швидкістю та масштабом [3, с. 52]. У відповідь на це, медіаграмотність має включати не лише цифрову гігієну, але й «лінгвістичний антидот» – набір етичних та мовних інструментів, спрямованих на запобігання травматизації та маніпуляції. Необхідно впроваджувати системи рецензування (як людські, так і, потенційно, AI-моделі) на рівні контенту (тексту, аудіо, візуального контенту).

Для подолання кризи мовної етики критично важливим є перехід до *травмо-інформованої комунікації*. Це включає наступні поради та шляхи реалізації [4] (таблиця 1):

Таблиця 1

Подолання кризи мовної етики

Порада	Лінгвістична / процедурна реалізація
Коректна термінологія	Використання висловів, що акцентують на переживанні досвіду, а не на статусі: <i>«пережили»</i> , <i>«має психічний розлад»</i> , <i>«відновився»</i> замість <i>«жертва»</i> , <i>«страждає»</i> , <i>«хвороба»</i> . Це мовно зміщує акцент на минулий час, надаючи людині відчуття, що травма <i>«вже позаду»</i> .
Готовність до розмови	Журналіст повинен усвідомлювати необхідність проживання травматичного досвіду героя і, якщо не здатний проїнятися проблемою, відмовитися від діалогу.
Ідентифікація та мета	Представлення та чітке пояснення мети розмови (ідентифікувати себе). Чітке окреслення часу інтерв'ю для створення відчуття контролю.
Погодження тем	Попередня домовленість з героєм про теми-табу та забезпечення права завершити інтерв'ю у разі дискомфорту.
Питання-табу	Категорична відмова від питань на кшталт <i>«Що ви відчували, коли...»</i> , оскільки емоції є найбільшим ризиком вторинної травматизації та можуть бути невідтворені людиною у послідовному наративі (ефект <i>«полароїдної фотографії»</i>).
Емпатія та людяність	Не боятись виявити емпатію. Висловлення власних почуттів без оціночних суджень: <i>«Мені прикро, що ви це пережили»</i> , <i>«Я відчуваю безсилля, що не можу вам нічим допомогти»</i> . Це єдиний шлях до відновлення

довіри між медіа та аудиторією.

Отже, криза етичного та лінгвістичного контролю в українських медіа внаслідок дередакціоналізації вимагає негайного впровадження стандартів травмо-інформованої комунікації як обов'язкового компонента медіаграмотності. У контексті використання штучного інтелекту та дезінформації, ця увага до мови є критично важливим інструментом для захисту аудиторії та збереження людської гідності. Мова має акцентувати на переживанні досвіду та відновленні, а не на фіксації статусу жертви.

Наприклад, доцільно застосовувати лінгвістичну заміну: використання висловів «пережили», «відновився» замість «жертва», «страждає», «хвороба» тощо, з метою лінгвістично перемістити травматичний досвід у минулий час, надаючи особі відчуття, що «це вже позаду». Це допомагає герою не фіксуватися лише на моменті травми (ефект «полароїдної фотографії»).

Література

1. Сідоркіна, О. Морально-етичні виміри соціальних комунікацій (мовний контекст). Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Збірник наукових праць. № 2 (38) 2023. С. 37-42
2. Дівчина дізналася від журналіста «Думської», що її знайома загинула під час потопу в Одесі. URL: <https://t.me/OdessaDumskayaNet/101796>
3. Практикум із журналістської етики. Видання 3-тє, доповнене / За заг. ред. О. Погорелова. К. : Комісія з журналістської етики, 2024. 96 с. URL: https://cje.org.ua/wp-content/uploads/3_final_Elektronna-versiia_Praktykum-KZHE.pdf
4. Правила інтерв'ю на чутливі теми. Поради Маргарити Тулуп. URL: <https://detector.media/production/article/212182/2023-06-07-pravyla-intervyu-na-chutlyvi-temy-porady-margaryty-tulup/>